

Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (ensimmäinen jaosto)

31 päivänä toukokuuta 2018*

Ennakkoratkaisupyyntö – Oikeudellinen yhteistyö yksityisoikeudellisissa asioissa – Asetus (EY) N:o 2201/2003 – Soveltamisala – Tapaamisoikeuden käsite – 1 artiklan 2 kohdan a alakohta ja 2 artiklan 7 ja 10 alakohta – Isovanhempien tapaamisoikeus

Asiassa C-335/17,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyyntöstä, jonka Varhoven kasatsionen sad (ylin tuomioistuin, Bulgaria) on esittänyt 29.5.2017 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 6.6.2017, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Neli Valcheva

vastaan

Georgios Babanarakis,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja R. Silva de Lapuerta sekä tuomarit C. G. Fernlund (esittelevä tuomari), J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev ja S. Rodin,

julkisasiamies: M. Szpunar,

kirjaaja: A. Calot Escobar,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

- Tšekin hallitus, asiamiehinään M. Smolek, J. Vlácil ja A. Kasalická,
- Euroopan komissio, asiamiehinään Y. G. Marinova ja M. Wilderspin,

kuultuaan julkisasiamiehen 12.4.2018 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

* Oikeudenkäyntikieli: bulgaria.

tuomion

- 1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta 27.11.2003 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 2201/2003 (EUVL 2003, L 338, s. 1) tulkintaa.
- 2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jonka asianosaisina ovat yhtäältä Neli Valcheva, joka asuu Bulgariassa, ja toisaalta hänen entinen vävynsä Georgios Babanarakis, joka asuu Kreikassa, ja joka koskee Valchevan tapaamisoikeutta tyttärensä poikaansa nähden.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

- 3 Asetuksen N:o 2201/2003 toisessa, viidennessä ja kahdennessatoista perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”(2) Eurooppa-neuvosto piti Tampereen kokouksessaan oikeuden päätösten vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta oikeudellisen yhteistyön kulmakivenä ja määrittäi tapaamisoikeuden ensisijaiseksi asiaksi.

--

(5) Kaikkien lasten tasapuolisen kohtelun varmistamiseksi tämä asetus kattaa kaikki vanhempainvastuuta koskevat tuomiot, mukaan luettuina lastensuojelutoimenpiteet, riippumatta niiden yhteydestä avioliitto-oikeuden alaan kuuluviin menettelyihin.

--

(12) Tässä asetuksessa vahvistetut toimivaltasäännökset vanhempainvastuuta koskevissa asioissa on muotoiltu lapsen edun perusteella ja ottaen erityisesti huomioon läheisyyden periaate. --”
- 4 Kyseisen asetuksen 1 artiklassa, jonka otsikko on ”Soveltamisala”, säädetään seuraavaa:

”1. Tätä asetusta sovelletaan, riippumatta siitä millaisessa tuomioistuimessa asiaa käsitellään, siviilioikeudellisissa asioissa, jotka liittyvät:

 - a) avioeroon, asumuseroon tai avioliiton pätemättömäksi julistamiseen;
 - b) vanhempainvastuun myöntämiseen, käyttämiseen, siirtämiseen, rajoittamiseen tai lopettamiseen.

2. Edellä 1 kohdan b alakohdassa tarkoitettuihin asioihin kuuluvat erityisesti:

 - a) oikeus lapsen huoltoon ja tapaamisoikeus;

--”

- 5 Mainitun asetuksen 2 artiklan otsikko on ”Määritelmät”, ja kyseisen artiklan 1 ja 7–10 alakohdassa säädetään seuraavaa:

”Tässä asetuksessa tarkoitetaan:

- 1) ’tuomioistuimella’ jäsenvaltioiden kaikkia viranomaisia, jotka ovat toimivaltaisia tämän asetuksen 1 artiklan mukaiseen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa;

--

- 7) ’vanhempainvastuulla’ oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka liittyvät lapsen henkilöön tai omaisuuteen ja jotka jollakin luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä on tuomioistuimen tuomion tai lain taikka voimassa olevan sopimuksen perusteella. Ilmaisuihin käsittää erityisesti oikeuden lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuden;

- 8) ’vanhempainvastuunkantajalla’ ketä tahansa henkilöä, jolla on vanhempainvastuu lapseen nähden;

- 9) ’oikeu[della] lapsen huoltoon’ lapsesta huolehtimiseen liittyviä oikeuksia ja velvollisuuksia, varsinkin oikeutta päättää lapsen asuinpaikasta;

- 10) ’tapaamisoikeudella’ myös oikeutta viedä lapsi rajoitetuksi ajaksi asuinpaikastaan muualle.”

- 6 Saman asetuksen 8 artiklan otsikko on ”Yleinen toimivalta”, ja kyseisen artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltion tuomioistuimet ovat toimivaltaisia vanhempainvastuuta koskevissa asioissa, jos lapsen asuinpaikka on asian vireillepanoajankohtana kyseisessä jäsenvaltiossa.”

Bulgarian oikeus

- 7 Perhelain (Semeen kodeksi), sellaisena kuin se on julkaistu 20.9.2016 ilmestyneessä Darzhaven vestnikissä nro 74 (jäljempänä perhelaki), 128 §:ssä säädetään ”perheenjäsenten välisestä tapaamisoikeudesta” seuraavaa:

”(1) Isoisä ja isoäiti voivat pyytää lapsen nykyisen kotipaikan Rayonen sadia (alueellinen tuomioistuin, Bulgaria) määräämään lapsen tapaamiseen liittyvistä toimenpiteistä, jos se on lapsen edun mukaista. Myös lapsella on tällainen oikeus.

(2) Kansallinen tuomioistuin soveltaa 59 §:n 8 ja 9 momenttia vastaavasti.

(3) Jos vanhempi, jolle tuomioistuin on myöntänyt tapaamisoikeuden, on tilapäisesti poissaolon tai sairauden vuoksi estynyt käyttämästä kyseistä oikeutta, lapsen isoäiti tai isoisä voi käyttää sitä.”

- 8 Perhelain 59 §:ssä säädetään seuraavaa:

”(1) Avioerotapauksessa puoliset sopivat yhdessä avioliitosta syntyneiden alaikäisten lasten huoltoon ja kasvatukseen liittyvistä kysymyksistä lasten edun mukaisesti. Tuomioistuin vahvistaa sopimuksen 49 §:n 5 momentin nojalla.

(2) Jos 1 momentissa tarkoitettuun sopimukseen ei päästä, tuomioistuin päättää viran puolesta, kumman vanhemman luona lapset asuvat ja kummalle vanhemmalle annetaan oikeus lasten huoltoon, sekä vahvistaa kyseisen oikeuden käyttämistä koskevat toimenpiteet, vanhempien tapaamisoikeuteen liittyvät yksityiskohdat ja elatusapuvelvoitteet.

--

(7) Tuomioistuin voi lasten etujen sitä vaatiessa poikkeuksellisesti määrätä, että lasten on asuttava isoisänsä tai isoäitinsä luona tai muiden sukulaisten tai läheisten perheessä näiden suostumuksella. Jos tämä ei ole mahdollista, lapsi sijoitetaan sosiaaliviraston osoittamaan sijaisperheeseen tai erikoistuneeseen laitokseen tai sosiaalihuollon asumisyksikköön. Tuomioistuin vahvistaa kaikissa tapauksissa järjestelyt, jotka koskevat sitä, miten vanhemmat käyttävät tapaamisoikeuttaan lapseen nähden.

(8) Tuomioistuin määrää tarvittaessa 2 ja 7 momentin mukaisen päätöksen täytäntöönpanon varmistamiseksi asianmukaisista suojatoimenpiteistä, joita voivat olla muun muassa

1. tapaamisoikeuden käyttäminen tietyn henkilön läsnä ollessa
2. tapaamisoikeuden käyttäminen tietyssä paikassa
3. lapsen ja tarvittaessa myös saattajan matkakustannusten korvaaminen.

(9) Olosuhteiden muuttuessa tuomioistuin voi toisen vanhemman tai sosiaaliviraston pyynnöstä tai viran puolesta muuttaa aiemmin määrättyjä toimenpiteitä ja määrätä uusista toimenpiteistä.”

- 9 Henkilöistä ja perheestä annetun lain (Zakon za litsata i semeystvoto), sellaisena kuin se on julkaistuna 29.12.2002 ilmestyneessä Darzhaven vestnikissä nro 120, 4 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Henkilöt, jotka ovat täyttäneet 14 vuotta mutta ovat alle 18-vuotiaita, ovat alaikäisiä nuoria.

He tarvitsevat oikeustoimien tekemiseen vanhempiensa tai edunvalvojansa suostumuksen mutta voivat kuitenkin toteuttaa yksinkertaisia jokapäiväisiä toimia henkilökohtaisten tarpeidensa tyydyttämiseksi ja määrätä itse siitä, minkä he ovat ansainneet.”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymys

- 10 Valcheva on Christos Babanarakisin, joka on syntynyt 8.4.2002 Valchevan tyttären Mariana Kolevan ja Georgios Babanarakisin avioliitosta, isoäiti. Avioliitto purettiin kreikkalaisen tuomioistuimen päätöksellä, ja oikeus Christos Babanarakisin huoltoon myönnettiin tämän isälle. Kreikkalainen tuomioistuin määräsi myös äidin ja lapsen tapaamisoikeuden käyttöön liittyvistä yksityiskohdista, kuten siitä, että yhteydenpito tapahtuu internetissä ja puhelimitse, ja että henkilökohtaiset tapaamiset, jotka kestävät joitakin tunteja, järjestetään kerran kuussa Kreikassa.
- 11 Todettuaan, ettei hänen ollut mahdollista olla täysipainoisesti yhteydessä lapsenlapsensa ja että hän oli pyytänyt tuloksetta apua Kreikan viranomaisilta, Valcheva vaati bulgariaalaista alueellista tuomioistuinta perhelain 128 §:n nojalla vahvistamaan tapaamisoikeuden käyttöä koskevat järjestelyt itsensä ja alaikäisen lapsenlapsensa välillä. Hän vaati oikeutta tavata lapsenlastaan säännöllisesti tiettyinä viikonloppuina joka kuukausi ja ottaa hänet luokseen kahdeksi tai kolmeksi viikoksi loma-aikaan kahdesti vuodessa.
- 12 Mainittu alueellinen tuomioistuin totesi, että se ei ollut toimivaltainen tutkimaan Valchevan vaatimusta. Valcheva valitti toisen asteen tuomioistuimeen, joka vahvisti alioikeuden ratkaisun asetuksen N:o 2201/2003 perusteella. Se katsoi, että kyseistä asetusta sovellettiin tilanteissa, jotka koskivat lapsen oikeutta tavata laajempaa perhepiiriään, johon lukeutuvat myös isovanhemmat, ja että kyseisen asetuksen 8 artiklan nojalla vaatimus kuului sen jäsenvaltion tuomioistuinten toimivaltaan, jossa lapsella oli asuinpaikka asian vireillepanoajankohtana, toisin sanoen Kreikan tuomioistuinten toimivaltaan.

- 13 Valcheva valitti asiassa ennakkoratkaisua pyytäneeseen tuomioistuimeen. Kyseinen tuomioistuin toteaa olennaisin osin jakavansa toisen asteen tuomioistuimen näkemyksen mutta huomauttaa lisäksi, että toimivaltaisen tuomioistuimen määrittämiseksi sen täytyy tietää, sovelletaanko asetusta N:o 2201/2003 isovanhempien tapaamisoikeuteen.
- 14 Varhoven kasatsionen sad (ylin tuomioistuin, Bulgaria) on tässä tilanteessa päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:
- ”Onko asetuksen N:o 2201/2003 1 artiklan 2 kohdan a alakohdassa ja 2 artiklan 10 alakohdassa tarkoitettua tapaamisoikeuden käsitettä tulkittava siten, että siihen sisältyy vanhempien ja lapsen välisen tapaamisoikeuden lisäksi myös oikeus tavata muita sukulaisia kuin vanhempia, tarkemmin sanottuna isovanhempia?”

Ennakkoratkaisukysymyksen tarkastelu

- 15 Kansallinen tuomioistuin tiedustele ennakkoratkaisukysymyksellään, kuuluuko lapsen isovanhempien tapaamisoikeus lapseen nähden asetuksen N:o 2201/2003 soveltamisalaan, jotta voidaan selvittää, onko tällaista tapaamisoikeutta koskevan vaatimuksen – kuten Valchevan esittämän vaatimuksen – ratkaisemiseen toimivaltainen tuomioistuin määritettävä kyseisen asetuksen perusteella vai kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjen perusteella.
- 16 Ensiksi mainitussa tapauksessa toimivaltaisia tuomioistuimia ovat yleissääntönä ja asetuksen N:o 2201/2003 8 artiklan mukaisesti sen jäsenvaltion tuomioistuimet, jossa lapsen asuinpaikka on asian vireillepanoajankohtana. Ennakkoratkaisupyynnön sisältyvien tietojen valossa nyt käsiteltävässä asiassa toimivaltaisia olisivat tällöin Kreikan tuomioistuimet.
- 17 Toisessa mahdollisessa tapauksessa kansallisten tuomioistuinten – nyt käsiteltävässä asiassa Bulgarian tuomioistuinten – olisi tarkistettava, ovatko ne toimivaltaisia kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjen perusteella.
- 18 Asetuksessa N:o 2201/2003 ei täsmennetä, sisältääkö sen 2 artiklan 10 alakohdassa määritelty tapaamisoikeuden käsite isovanhempien tapaamisoikeuden.
- 19 Tätä käsitettä on tulkittava itsenäisesti ottaen huomioon sen sanamuoto, asetuksen N:o 2201/2003 rakenne ja tavoitteet muun muassa kyseisen asetuksen esitöiden valossa sekä muut unionin oikeuden ja kansainvälisen oikeuden toimet.
- 20 Asetuksen N:o 2201/2003 2 artiklan 10 alakohdasta on todettava, että tapaamisoikeus on määritelty laajasti siten, että se sisältää myös oikeuden viedä lapsi rajoitetuksi ajaksi asuinpaikastaan muualle.
- 21 Tällä määritelmällä ei mitenkään rajoiteta niiden henkilöiden joukkoa, jotka voivat käyttää tapaamisoikeutta.
- 22 Sen määrittämiseksi, kuuluvatko isovanhemmat mainitussa määritelmässä tarkoitettujen henkilöiden joukkoon, on otettava huomioon asetuksen N:o 2201/2003 soveltamisala, sellaisena kuin se on täsmennetty kyseisen asetuksen 1 artiklan 1 kohdan b alakohdassa, jonka mukaan asetusta sovelletaan vanhempainvastuun myöntämiseen, käyttämiseen, siirtämiseen, rajoittamiseen tai lopettamiseen.
- 23 Tapaamisoikeuden käsitettä käytetään lisäksi erityisesti asetuksen N:o 2201/2003 1 artiklan 2 kohdan a alakohdassa ja 2 artiklan 7 alakohdassa.
- 24 Kyseisen asetuksen 1 artiklan 2 kohdan a alakohdassa täsmennetään, että vanhempainvastuuta koskeviin asioihin kuuluvat erityisesti oikeus lapsen huoltoon ja tapaamisoikeus.

- 25 Mainitun asetuksen 2 artiklan 7 alakohdassa puolestaan määritellään vanhempainvastuun käsite siten, että sillä tarkoitetaan oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka liittyvät lapsen henkilöön tai omaisuuteen ja jotka jollakin luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä on tuomioistuimen tuomion tai lain taikka voimassa olevan sopimuksen perusteella, ja että käsite käsittää erityisesti oikeuden lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuden.
- 26 Kyseisten säännösten valossa on todettava, ettei asetuksessa N:o 2201/2003 nimenomaisesti suljeta pois sitä, että isovanhempien vaatima oikeus tavata lapsenlapsiaan voisi kuulua mainitun asetuksen soveltamisalaan.
- 27 On aiheellista ottaa huomioon myös asetuksen N:o 2201/2003 tavoite.
- 28 Kuten kyseisen asetuksen johdanto-osasta ilmenee, asetuksella pyritään luomaan oikeudellinen alue, joka perustuu tuomioistuinratkaisujen vastavuoroisen tunnustamisen periaatteeseen, säätämällä vanhempainvastuuseen liittyvästä toimivallasta ja ratkaisujen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta.
- 29 Mainitun asetuksen viidennen perustelukappaleen mukaan asetus kattaa ”kaikki” vanhempainvastuuta koskevat ratkaisut.
- 30 Näistä ratkaisuista on saman asetuksen toisen perustelukappaleen mukaisesti tapaamisoikeutta pidettävä ensisijaisena asiana.
- 31 [Vanhempainvastuuta] koskevien päätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta koskevasta 27.3.2001 päivätystä komission valmisteluasiakirjasta (KOM(2001) 166 lopullinen) ilmenee, että unionin lainsäätäjä on pohtinut, kuka voi käyttää vanhempainvastuuta tai kenelle voidaan myöntää tapaamisoikeus. Lainsäätäjä harkitsi useita vaihtoehtoja, erityisesti asianomaisten henkilöiden joukon rajaamista yhteen lapsen vanhemmista ja käänteisesti sitä, ettei määritettyjä henkilöitä rajattaisi lainkaan. Kyseisessä asiakirjassa mainitaan muun muassa isovanhemmat, ja siinä viitataan tältä osin lapsiin liittyvää yhteydenpitoa koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen luonnokseen, jossa tunnustetaan lapsen oikeus ylläpitää yhteyksiä vanhempiensa lisäksi myös sellaisiin henkilöihin, joihin heillä on perhesiteitä, kuten isovanhempiinsa. Unionin lainsäätäjä valitsi lopulta sen vaihtoehdon, ettei niiden henkilöiden joukkoa, jotka voivat käyttää vanhempainvastuuta tai tapaamisoikeutta, rajoiteta missään säännöksessä.
- 32 Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 65 kohdassa, asetusta N:o 2201/2003 koskevien esitöiden valossa on katsottava, että unionin lainsäätäjä on halunnut laajentaa tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja yhteisten lasten huoltoa koskevissa asioissa 29.5.2000 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1347/2000 (EYVL 2000, L 160, s. 19) soveltamisalaa, joka rajoittui vanhempia koskeviin asioihin, ja että se on tarkoittanut kaikkia vanhempainvastuuta koskevia ratkaisuja ja näin ollen tapaamisoikeutta riippumatta niiden henkilöiden asemasta, jotka voivat käyttää sitä, ja sulkematta pois isovanhempia.
- 33 Kyseisestä tarkastelusta seuraa, että asetuksen N:o 2201/2003 1 artiklan 2 kohdan a alakohdassa ja 2 artiklan 7 ja 10 alakohdassa tarkoitettua tapaamisoikeuden käsitettä on tulkittava siten, että se koskee paitsi vanhempien tapaamisoikeutta lapsiinsa nähden myös muiden sellaisten henkilöiden tapaamisoikeutta, joiden osalta on tärkeää, että kyseinen lapsi ylläpitää henkilökohtaisia suhteita, muun muassa hänen isovanhempiensa osalta, riippumatta siitä, ovatko nämä vanhempainvastuunkantajia.
- 34 Tästä seuraa, että isovanhempien vaatimus siitä, että heille myönnetään tapaamisoikeus lapsenlapsiinsa nähden, kuuluu asetuksen N:o 2201/2003 1 artiklan 1 kohdan b alakohdan soveltamisalaan ja näin ollen kyseisen asetuksen soveltamisalaan.

- 35 On korostettava myös, että jos tapaamisoikeus ei koskisi kaikkia mainittuja henkilöitä, kyseistä oikeutta koskevat kysymykset voitaisiin ratkaista paitsi asetuksen N:o 2201/2003 mukaisesti määritetyssä tuomioistuimessa myös muissa tuomioistuimissa, jotka katsoisivat olevansa toimivaltaisia kansainvälisen yksityisoikeuden perusteella. Vaarana olisi tällöin se, että annettaisiin keskenään ristiriitaisia tai jopa yhteen sovittamattomia ratkaisuja, koska lapsen läheiselle myönnetty tapaamisoikeus voisi loukata vanhempainvastuunkantajan oikeutta.
- 36 Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 56 kohdassa, tapaamisoikeuden myöntäminen muulle henkilölle kuin lapsen vanhemmille voi loukata vanhempien oikeuksia ja velvollisuuksia, nyt käsiteltävässä asiassa lapsen huoltoa koskevan isän oikeuden ja äidin tapaamisoikeuden osalta. Ristiriitaiden toimenpiteiden välttämiseksi ja lapsen edun huomioon ottamiseksi saman tuomioistuimen eli lähtökohtaisesti lapsen asuinpaikan tuomioistuimen olisi näin ollen lausuttava tapaamisoikeudesta.
- 37 Kun edellä esitetyt näkökohdat otetaan huomioon, esitettyyn kysymykseen on vastattava, että asetuksen N:o 2201/2003 1 artiklan 2 kohdan a alakohdassa ja 2 artiklan 7 ja 10 alakohdassa tarkoitettua tapaamisoikeuden käsitettä on tulkittava siten, että se sisältää isovanhempien tapaamisoikeuden lapsenlapsiinsa nähden.

Oikeudenkäyntikulut

- 38 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (ensimmäinen jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta 27.11.2003 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 2201/2003 1 artiklan 2 kohdan a alakohdassa ja 2 artiklan 7 ja 10 alakohdassa tarkoitettua tapaamisoikeuden käsitettä on tulkittava siten, että se sisältää isovanhempien tapaamisoikeuden lapsenlapsiinsa nähden.

Allekirjoitukset